

Een waard met een eigen aard

Op weg naar rijker Alblasserwaard leven

Een essay door Henk van de Graaf

Eeuwenlang probeerde Dordrecht de zijn omringende gebieden te domineren. Het doel; voedselvoorziening en aanvoer van grondstoffen veilig stellen voor de in bevolking uitdijende stad. Hoewel de tijden zijn veranderd probeert Dordrecht wederom zijn invloed te laten gelden. Dit keer om politieke macht. Is het project Drechtsteden een goede ontwikkeling voor de Alblasserwaard en levert het de erin gelegen dorpen iets op of gloort er een heel ander perspectief nu de landelijk politiek zoekt naar grotere bestuurseenheden? Is er een alternatief plan wat recht doet aan de oorsprong en historische ontwikkeling van de eeuwenoude polder? In deze verkenning gaan we op zoek naar een rijker leven in de meer dan 1000 jaar oude en unieke polder; de Alblasserwaard.

Inleiding

Onlangs was ik bij een grote bijeenkomst in het Dordrechts Museum over de Dordtse mijlpalen. Hoogtepunten uit de geschiedenis van Dordrecht die herdacht gaan worden met een activiteitenagenda tot 2020. Een pluimage aan organisaties en verenigingen waren hierbij aanwezig. Slechts eenmaal die avond viel het woord ‘Drechtsteden’ en dan nog in een bijzin.

Het is mij inmiddels duidelijk, het woord Drechtsteden komt alleen ter sprake als het zo uitkomt. Een containerbegrip waarbinnen heel veel plannen lijken te passen maar waar nooit iemand enthousiast van wordt. Dat kan ook niet omdat het woord Drechtsteden op dit moment niet meer inhoud dan een samenvoeging van een aantal ambtelijke taken, uitgevoerd door een flink bestand aan ambtenaren, ondergebracht in een groot, lelijk Dordts kantoorgebouw.

Hoewel steeds tegengesproken door bewindvoerders weten we uit ervaring dat dergelijke structuren van nature uitdijend zijn. In berekeningen door wethouders worden opeenstapelende managementlagen, dure ingehuurde expertise en (staf)medewerkers meestal niet meegerekend. Dit schetst een verkeerd en te positief beeld van de samenwerking tussen de Drechtsteden. Er wordt getapt uit verschillende potjes. Als de aandacht even verslapt is er gevaar voor bureaucratie en een uit de kluiten gewassen bestand aan ambtenaren en aanverwante papieren windmolens.

Drechtsteden staat ook voor een concentratie van macht met een ondemocratisch gekozen Drehtraad, bestuurd en aangevoerd door een Dordtse bestuurder die, gestoeld op historische gronden er altijd een eigenzinnige, sterk op Dordt gerichte eilandvisie op nahoudt.

Inzichten vanuit het verleden

Hoe is dit zo ontstaan en waar leidt dit toe? We gaan even terug in de geschiedenis, dat maakt zaken overzichtelijk. Tot het jaar 1421 had Dordrecht een eigen ‘moestuin’ tot zijn beschikking; De Grote of Zuid-Hollandse Waard. Destijds ook wel de ‘graanschuur’ van Holland genoemd. Toen deze waard tijdens de St. Elisabethsvloeden ten onder ging richtten de Dordtse bestuurders hun blik op de Alblasserwaard en de Zwiendrechtse waard. De in bevolking en transitohandel groeiende stad (het stapelrecht maakte dat alle handelsstromen via de stad moesten lopen) had voedsel en grondstoffen nodig. Dordrecht begon macht uit te oefenen op de voor de stad onmisbaar geworden en uiterst vruchtbare polders. Dordtse notabelen en kooplieden kochten er soms strategische plekken zoals de

Veerdam in Papendrecht en in de Zwijndrechtse waard stichtten ze hun rijke buitenplaatsen voor eigen gerief, maar ook met het doel om meer grip op de polders en hun besturen te krijgen.

Ook de verschillende Dordtse gilden probeerden invloed uit te oefenen in de polders. Zo hadden, om wat bij te verdienen, Alblasserwaardse boeren weefgetouwen in huis die middels razzia vanuit Dordrecht in beslag werden genomen om de plattelands concurrentie uit te schakelen. Uiteraard was er ook veel economische verbondenheid met de stad. Producten van veeteelt (huiden en melkproducten) en vlas uit het oostelijke deel van de Alblasserwaard (nodig voor touwen en zeilen van de VOC vloot) waren gewild.

Het mag duidelijk zijn dat Dordrecht in de loop der eeuwen als één van de machtigste steden van Holland zijn eigen belangen afdekte en dat nog steeds doet. Dordrecht heeft in de periode voorafgaand aan de St. Elisabethsvloeden van 1421/22/24 echter zijn eigen polder verslonst. Door oogluikend toe te staan of bij gebrek aan controle kon men kort voor de dijken of er vlak achter aan turf en zoutwinning doen (moertering en selnering). Hierdoor werden de waterkeringen ondermijnd. Het gesteggel en gekrakeel tussen de notabelen (adel) en stadsbestuurders (Hoekse- en Kabeljauwse twisten) maakte de zaak er niet beter op waardoor er van serieus (her)dijken geen sprake meer was. Hiermee verspeelde Dordrecht, mede door eigen nalatigheid zijn vruchtbare achterland.

Wat leert ons deze geschiedenis? Dat Dordrecht een stad is en niet meer dan een stad en dus met stadse behoeften. Ik weet niet waarom geschiedkundig er altijd meer aandacht lijkt te zijn voor steden. Misschien omdat er in een stad meer historie 'zichtbaar' is in de vorm van gebouwen. In tegenstelling tot nu leefde vroeger de bevolking meer op het platteland dan in de steden. Wat aandacht voor deze voornamelijk agrarische bevolking, die tenslotte het land het aanzien gaf die het grotendeels nog steeds heeft, lijkt me dan ook op zijn plaats.

De geschiedenis van een lint-, dijk-, of damdorp is ook vaak sprekender vanwege de agrarische-, kleinschalige cultuur die er heerste, de intermenselijke relaties binnen het dorp en die met zijn directe omgeving en de 'ons kent ons' mentaliteit waaruit blijkt dat alles in het dorp met elkaar samenhangt. Het eeuwenlang agrarische gebruik van het land door boeren, gekoppeld aan het nog uit de ontginningsperiode stammende 'naastingsrecht', waarbij de verschillende buurtschappen binnen het dorp het recht hadden te bepalen wie er tot het buurtschap toetrad, is zelfs nu nog in de dorpen aanwezig. We leven op de restanten van dit duizend jaar oude, agrarische erfgoed.

Het is heel gezond voor een mens om ergens bij te horen en zich verbonden te voelen met de eigen omgeving. Iemand die zich Europeaan (of zelfs wereldburger) noemt heeft daar meestal eigenbelang bij vanuit zakelijk oogpunt of politieke doelstellingen. Het spreekt mensen in de huidige tijd van individualisering sterk aan, op zoek als ze zijn naar ankerpunten binnen de cultuur waarbij de eigen identiteit en innerlijke verbondenheid en geworteldheid in de lokale samenleving belangrijke pijlers zijn. Eigenlijk zijn we, na een periode van individualisme weer op zoek naar het 'wij-gevoel'. De jonge filosoof Thijs Kleinpaste stelt het in zijn recente boek 'Nederland als vervlogen droom' als volgt; 'Europa maakt dingen mogelijk, handelt in randvoorwaarden – welvaart, bewegingsruimte, vrijheid. Maar de grond waarop dromen werkelijkheid worden is niet Europa. Het is de straat, de wijk, het dorp, de stad en het landschap waarin we geboren werden en opgroeiden: de plek die *echt* is, authentiek, de eerste drager van onze verlangens, waarvan het een tragedie zou zijn als die onherkenbaar werd'.

De vraag is nu of de begerige blik die Dordrecht, na de ondergang van de Grote of Zuid-Hollandse waard, vervolgens op de haar omliggende polder liet vallen voor zijn eigenbelang ook in onze tijd aan de orde is?

Dordrecht is inmiddels ver overvleugeld door Rotterdam die op haar beurt, onder het mom van algemeen economische belang (bedoelt wordt het eigen belang) zelf delen van de Dordtse zeehaven en de containerterminal op het Papendrechtse Nieuwland polder Nieuwland op soms ondemocratische wijze in annexeert.

Dordrecht, op haar beurt, heeft wederom de begerige blik op de haar omringende polders (lees dorpen) laten vallen. Dit keer niet voor voedsel en grondstoffen maar voor bestuurlijke macht en eigen politieke/economische belangen. Maar dient zij daarmee ook de belangen van de Alblasserwaard en de Zwijndrechtse waard? En wat zijn eigenlijk die belangen voor deze polders en haar dorpen? Wel, dat zijn er nogal wat.

De rijke historie van een laag gelegen Waard

Ik concentreer me hierbij alleen op de Alblasserwaard. Hoewel veel wat hierna volgt ook van toepassing kan zijn op de Zwijndrechtse Waard (en zelfs vele andere Waarden) heeft ze een andere historische ontwikkeling doorgemaakt en daarmee een andere relatie met Dordrecht.

Eerst maar weer even het altijd verhelderende verleden erbij halen. Historisch gezien moesten vroeger alle dorpen intensief samenwerken op het gebied van waterbeheersing. Al snel na de grote ontginningen van grofweg 950 – 1250 waren de veengronden van de Alblasserwaard sterk ingeklonken. De steeds lagere ligging van de veenkussens ten opzichte van de omringende rivieren werd een probleem. Dijken moesten het water uit de ‘Lage Waard’ houden.

De dorpen gelegen in het midden van de Waard hadden de plicht om middels verhoefslaging dijkstukken aan de rand van de polder mede te onderhouden. De afspraken tussen de verschillende ambachtsheren, vastgelegd in de regelementen en keurboeken van het Hoogheemraadschap, zorgde voor hulp en steun bij dijkdoorbraken en onderhoud van binnendijks gelegen waterwegen. De hele polder had immers baat bij een snel gedicht dijkgat. Ook de voor het transport belangrijke (vaar)wegen werden zo afdoende onderhouden. De gezamenlijke handelsbelangen maakte dit systeem eeuwenlang succesvol.

Ook op landbouw- en veeteeltgebied moest er worden samengewerkt. De producten van het land gingen immers over elkaars grondgebied. De Veerweg in Papendrecht met ernaast zijn veersloot bijvoorbeeld was een belangrijke handelsweg. De relatie met Dordrecht was een andere dan de onderlinge relatie die de Alblasserwaardse dorpen met elkaar onderhielden. Met Dordrecht was dit meer een zakelijke, economische, die van de dorpen onderling een meer van elkaar afhankelijke samenwerking. Dat wil overigens niet zeggen dat deze onderlinge, dorpse samenwerking altijd van een leien dakje ging. Ook hier speelde persoonlijke- (ambachtsheer) economische- en politieke machtsbelangen mee.

Elke nadeel heeft zijn voordeel

Minister Plasterk (PvdA) van binnenlandse zaken heeft het (inmiddels wat afgezwakte) plan opgevat gemeenten te laten fuseren tot tenminste 100.000 inwoners. Dat roept veel weerstand op. Maar elk nadeel heeft zijn voordeel. Het aantal inwoners is niet de maat, ‘als er een creatief plan ligt kunnen

we dat bezien' aldus de minister. Politici houden van grote groepen mensen. Dat is lekker overzichtelijk en goed te besturen. Ze kunnen de politieke boodschap gemakkelijker ineens kwijt aan de inwoners van grote bestuurseenheden dan aan versnipperde gebieden. De visie dat dit bezuinigingen zal opleveren is niet de mijne (zie pagina 1).

En zo kom ik op een alternatief plan, een plan waarbij de dorpen van de Alblasserwaard alles wat ze in huis hebben bundelen tot een op historische gronden gebaseerde samenwerking waarbij het unieke karakter van deze eeuwenoude polder met zijn dorpen, inwoners en gecultiveerd natuurschoon in het volle licht komen te staan.

De huidige bevolkingsomvang van de Alblasserwaard is \pm 170.000 mensen. Daar kun je, om met minister Plasterk te spreken, met wat creativiteit twee bestuurseenheden van maken. Eén onder Alblasserdam, Papendrecht of Sliedrecht (liefst nog gezamenlijk en anders is het mij om het even) en één onder Gorinchem.

Daarmee zouden we teruggaan naar de ontstaansperiode van de Alblasserwaard; het ontstaan van de waterschappen die uiteindelijk in één bestuurseenheid een belangrijke basis vormde voor het welzijn van de Waard als geheel.

Waarom zouden we niet? Waarom zoeken we elkaar in de Alblasserwaard niet op? Waarom gaan we de onderlinge (historische) banden niet versterken en als een eenheid samenwerken. We hebben gezamenlijk veel gemeen en als Alblasserwaard al veel bereikt. Waarom niet samenwerken met Oud-Alblas, dat kleine pareltje in ons hart, Wijngaarden, het vroegere schurkenvrijstaatje, Molenaarsgraaf en Bleskensgraaf aan één van de mooiste veenrivierviertjes van ons land, Alblasserdam/Kinderdijk waar we werkten en nog werken in de eeuwenoude scheepvaartindustrie en Kinderdijk natuurlijk met zijn werelderfgoed en Sliedrecht waar we de liefde voor de riviervisserij, griendcultuur en baggerindustrie mee deelden en nog delen.

Het meer dan 7000 jaar oude opgegraven jachtkamp nabij Hardinxveld-Giessendam getuigd van vroege bewoning door Jagers/verzamelaars. De daar in 1997 opgegraven skelet van 'Trijntje' gaf de Alblasserwaard een archeologische schat en Nederland de oudste vrouw.

We hebben een groot gezamenlijk goed en vanaf de veenontginningen een meer dan 1000 jaar oude en rijke cultuur opgebouwd. Niet een stadse cultuur maar een vanuit agrarische verbondenheid. Niet met die vermaledijde VOC mentaliteit maar met een 'Luctor et emergo' mentaliteit. Want worstelen en bovenkomen hebben wij uitgevonden in de Alblasserwaard. Of het nu ging om het langdurig onder water staan van de polder met verlies van huis, haard en have of veeziekten, misoogsten, krijgsgeweld of epidemieën, altijd weer zagen de Alblasserwaarders er gat in en herdijkte en herbouwde gezamenlijk het verloren gegane.

Als we voldoende kiezers en lokale politici van de verenigde Alblasserwaardse dorpen zover kunnen krijgen, de ambtelijke-, economische-, cultureel/historische en toeristische krachten te bundelen, voorspel ik u in alle opzichten een rijker leven dan onder het 'machtsmoloch' van de Drechtsteden.

Voor de goede verstaander; ik pleit in dit stuk niet voor het teruggaan naar oude (politieke)systemen of feodale structuren, maar naar een moderne, nieuwe visie op samenwerken en vanuit het huidige "ik-denken" terug naar het "wij-denken". Een visie zoals die ook door de nieuwe, jonge generatie filosofen als Bregman en Kleinpaste worden beschreven. Zij stellen dat ondanks de digitale revolutie

die zich momenteel voltrekt en die uiteindelijk vergaande consequenties zal hebben voor de huidige bestuursstructuren er altijd een gezamenlijke verbondenheid vanuit het verleden nodig is om de mens te plaatsen en te wortelen in zijn omgeving.

Het vooruitzicht van een 'rijker Waardleven'

Wat bedoel ik precies met 'rijker leven'? Om het simpel te houden benoem ik het 'rijker leven' in vijf projectgroepen; historisch/cultureel, maatschappelijk/religieus, ecologisch, midden- en kleinbedrijf en politiek. Hierbij durf ik 'te dromen' en verwoord soms utopische ideeën, maar wie niet durft te dromen ontwikkeld ook geen visie.

Het woord 'rijk' moet hierbij overigens niet verward worden met de enige betekenis die het in onze tijd nog lijkt te hebben; rijkdom in materieel opzicht. Met 'rijk' bedoel ik hier; rijk aan historisch en cultureel erfgoed, maatschappelijk en religieus leven gedragen door een dynamisch politiek en een gezond economisch klimaat in samenhang en met respect voor de natuurlijke én gecultiveerde rijkdommen van de polder en altijd gezien vanuit een gezamenlijk en menselijk leefbeginsel.

Alles van waarde is weerloos (Lucebert) Onderstaand plan is teveel omvattend om ineens uit te werken. Ik heb er daarom voor gekozen om binnen verschillende 'projecten' voorbeelden te belichten die model zouden kunnen staan voor de ongetwijfeld vele andere disciplines binnen deze projectgroepen.

Ik heb daarbij bewust gekozen voor een visie die niet de economie vooropstelt maar de 'zachte waarden' binnen de waard. De Alblasserwaard behoort tot de economisch rijkste delen van de wereld. Met de materiele rijkdom van dit gebied en zijn bewoners zit het wel goed. Om deze welvaart in stand te houden worden er enorme kapitalen vrijgemaakt (wonen, infrastructuur en werken) Met de zachtere cultureel/historische waarden gaat het heel wat minder voorspoedig. Er wordt slechts een zeer beperkt deel van de welvaart aan besteedt en er moet steeds weer door individuen, actiegroepen of politiek gevochten worden tegen de aantasting van deze zachte waarden.

Ook hier verwijst ik weer naar de jonge filosofen Bregman en Kleinpaste die de uitwassen van het nationalisme en neoliberalisme aan de kaak stellen zonder daarbij de goede elementen van deze ideologieën uit het oog te verliezen.

Projectgroep Historisch/cultureel

Historisch. 'Zolang de mens leeft zonder zijn verleden te kennen, zweeft hij gevaarlijk doelloos naar de toekomst (Jaap Ter Haar).

In ons democratisch bestel kan iedereen raadslid en zelfs wethouder worden. Dat lijkt een mooi democratische beginsel alleen kleeft er ook een nadeel aan. Er bestaat het gevaar dat het potentiële raadslid/wethouder een beperkte blik op de samenleving heeft en slechts op detailniveau zijn ideeën en ambities wil doorvoeren. Met andere woorden; de politicus in spe heeft geen brede ontwikkeling en visie waardoor er op diverse dossiers geen adequate kennis paraat is en er verschraling ontstaat. Toch kan het dat een raadslid/wethouder zeggenschap of invloed uit kan oefenen op dergelijke vraagstukken zonder voldoende kennis van zaken. Kennis is een onmisbaar deel van verantwoordelijke besluitvorming en dat is ook precies het probleem waar veel gemeenten mee worstelen. Vaak moet er dure expertise van buiten worden ingehuurd omdat men zelf niet in staat is plannen te ontwikkelen voor het eigen dorp. Lokale organisaties met voldoende kennis in huis worden mondjesmaat geraadpleegd of zijn zelf niet bereid om deze te delen met de

ambtenaar/politieke vertegenwoordigers. Is dit democratische beginsel (iedereen kan deelnemen aan het politieke bedrijf, ook zonder enige kennis van zaken) voor de lokale politiek niet aan een herwaardering toe. Is het grote bedrijfsleven, projectontwikkelaars en aannemerij bijgestaan door slimme advocaten, marketeers en psychologen niet een maatje te groot geworden voor de lokale politici en wordt hierdoor niet te vaak gebruik gemaakt van het inlenen van dure, externe expertise?

En zo kom ik op de historische kennis van de Alblasserwaardse politici, raadsleden en zelfs de commissies. Bij ambtenaren bespeur ik grote lacunes in de kennis over de lokale historie. Er blijkt onder hen zelfs een zekere angst te bestaan om in contact te komen met lokale historici die immers veel meer weten en vaak tot in de details bekend zijn met de historische aspecten van een plek of plaats. Het 'meer weten' roept blijkbaar weerstand op of maakt de betreffende ambtenaar onzeker. Dit gebrek aan contact is schadelijk voor het ontwikkelen van visies en beleidsplannen en het verleden heeft bewezen dat dit tot onomkeerbare schade heeft geleid op verschillende dossiers. En er worden nog steeds fatale fouten begaan met betrekking tot het behoud van historisch erfgoed. Fouten die bij voldoende kennis van zaken en vaak met slechts kleine aanpassingen voorkomen hadden kunnen worden.

De ruimtelijke ontwikkeling van de Papendrechtse Matena is een goed voorbeeld van wat er mis kan gaan rond de dorpen in de Alblasserwaard. Er is momenteel een onderzoek gaande naar dit voor Papendrecht (en zelfs de Alblasserwaard) belangrijke historisch gebied. Er is bij de inrichtingsplannen van de Matena keurig historisch literatuur- en archeologisch onderzoek gedaan met zelfs grondboringen in het terrein.

De conclusie was dat er op het zogenaamde 'kasteelterreintje' na geen bijzonderheden zijn gevonden. Men gaat echter volledig voorbij aan de unieke werenstructuren die er ligt en die teruggaan naar de ontstaansgeschiedenis van het dorp. Hier kun je nog zien waar de 'founding fathers' de Brederodes waarschijnlijk hun tiendschuur hadden staan en mogelijk zelfs plannen hadden tot het bouwen van een kasteel. Je kunt er wandelen over de (helaas inmiddels geheel afgegraven) Matenasche scheikade, de oude en eerste bedijking van de Alblasserwaard uit 1277/83. Ook heeft men vooralsnog geen boodschap aan de recente ontdekking van een kapel uit de late middeleeuwen (met mogelijk een begraafplaats) die aan de Matena heeft gestaan. Raadsleden, wethouders en ambtenaren, of tenminste zij die in de Commissie Ruimtelijke ordening plaatsnemen zouden toch meer dan voldoende historische kennis moeten hebben en onderhouden om gefundeerde voorstellen te maken? In een gesprek met de ambtenaren van de projectgroep Matena bleek dat ze er geen visie op na hielden wat te doen met die voor Papendrecht belangrijke historie van het gebied en hoe deze historische gegevens te vertalen naar de inrichting (en of behoud) van elementen binnen het gebied.

Op Drechtsteden niveau is dit alles nog veel dramatischer. Welke Dordtse of Zwijndrechtse politicus of ambtenaar weet iets van de geschiedenis van de Alblasserwaard in het algemeen en de Alblasserwaardse dorpen in het bijzonder?

Lokale historische organisaties. Het wordt hoog tijd dat de historische verenigingen binnen de Alblasserwaard gaan samenwerken of moderniseren. Nu is er een beperkte samenwerking en afhankelijk van de inzet van een paar kartrekkers per vereniging is er meer of minder activiteit. Deze kartrekkers vergrijzen echter in hoog tempo en ik zie maar weinig jonge aanwas die nog met dezelfde energie de verenigingen voor de toekomst veiligstellen. Een modernere kijk op historische zaken is

gewenst. Hierin kunnen uiteraard historische verenigingen zelf een belangrijke rol vervullen maar dan zullen ze ook moeten moderniseren. Daarnaast zou er een meer maatschappelijk/politiek engagement binnen deze clubs moeten zijn, een soort 'mannelijke naar buiten' die al in een vroeg stadium aanschuift bij politiek en commissies en de burger informeert over lopende historische zaken.

Een Historisch Kenniscentrum Alblasserwaard zou alles wat de individuele Alblasserwaardse verenigingen geproduceerd hebben en nog gaan produceren samen kunnen brengen. In een historisch kenniscentrum zouden leerprojecten voor scholen opgezet kunnen worden, serieuze historische onderzoeken kunnen worden gefinancierd en lokale politici en haar ambtenaren geïnformeerd kunnen worden. Het is verbazingwekkend dat er zo weinig gedaan wordt aan structureel historisch onderzoek. Er is nauwelijks geld beschikbaar en diepgravend onderzoek wordt voornamelijk door (vaak) gepensioneerde amateurhistorici gedaan die daar geen euro voor krijgen. Met de resultaten van deze onderzoeken (die over een langere tijd een vergaande en indirecte impact hebben op een lokale samenleving en hen zelfbewuster en trotser maakt) gaat vervolgens 'Jan en alleman' gratis aan de haal.

Hoewel er vaak naar het erfgoedcentrum Dordrecht wordt gekeken als archiefdrager en potentiële initiator voor een aantal dorpen in de Alblasserwaard is mij uit gesprekken met betrokkenen gebleken dat van deze kant weinig te verwachten valt aan ondersteuning. Dordrecht is met en vooral voor zichzelf bezig.

Conclusie. Een 'basiscursus' historie voor raadsleden en ambtenaren zou het begrip waarom de dingen zijn zoals ze zijn en hoe ze zijn ontstaan groter maken. In het gunstigste geval zou op beslismomenten de cultureel/historische aspecten rond een dossier voldoende zijn meegewogen. Ambtenaren zullen opener en op basis van gelijkwaardigheid met lokale historici moeten gaan communiceren. Hierdoor kunnen in het voortraject al historische aspecten worden meegenomen.

Het wordt tijd voor een modernere uitoefening van de historische praktijk voor de Alblasserwaard. De historische verenigingen zijn vooral bezig met de nog 'levende historie' zeg maar grootmoederstijd. Dat heeft uiteraard een belangrijke functie voor de ouderen in het dorp maar het ontbreekt daardoor wel aan vernieuwend onderzoek en actieve interactie en betrokkenheid met lokale en maatschappelijke vraagstukken.

Het idee voor een modern historisch kenniscentrum annex museum tenslotte komt misschien nog te vroeg maar wie niet durft te dromen heeft ook geen toekomst.

Een op een aansprekende plaats liggend, modern historisch kenniscentrum/museum van waaruit invloed en maatschappelijke betrokkenheid uitgaat en waar de ontstaansgeschiedenis van de Waard (en daarmee voor een groot deel van Holland) permanent een plek krijgt. Van Trijntje en de Vlaardingencultuur naar de Graven van Holland, van de ontginningen naar de ontberingen van onze voorvaders in de strijd tegen het water, van de agrarische ontwikkeling waarmee de polder groot is geworden naar de oude ambachten en de industriële revolutie; een mooie, maar niet onuitvoerbaar droom.

Projectgroep cultureel

Wat voor deze historische clubs geldt zou ook kunnen gelden voor culturele instanties. Een Alblasserwaards kenniscentrum waar kunstenaars kunnen leren, uitwisselen en exposeren zou wenselijk zijn. Nu hangen deze clubs vaak onder een culturele raad van een gemeente of zijn er kleinschalige burgerinitiatieven met chronisch geldgebrek.

Een Alblasserwaards muziek/cultureel centrum zou succesvol kunnen zijn. Centraal gelegen zou het een broeinest van Alblasserwaards talent kunnen zijn voor zowel (pop)bands als voor zang- koor en toneelgezelschappen. Nu doet elk dorp wel iets op dit gebied maar door de versnippering krijgt het nauwelijks voldoende basis om een serieus partijtje mee te blazen.

Projectgroep Maatschappelijk/religieus

Maatschappelijk. Het maatschappelijke leven in de waard is veelomvattend, divers maar ook versnipperd. Ondanks de enorme inzet van vrijwilligers is de organisatie van de vele verschillende instanties een zorgwekkende.

De verschillende maatschappelijke activiteiten binnen de dorpen maakt dat elk initiatief of organisatie zichzelf belangrijk vindt en zichzelf in stand wil houden. Er zou veel meer samenwerking en zelfs samenvoeging van verschillende partijen moeten komen.

De Voedselbanken in de Alblasserwaard bijvoorbeeld werken veel met elkaar samen maar de overheids- en maatschappelijke instanties die bepalen wie er voor hulp van de voedselbanken in aanmerking komen doen dit juist weer niet. Zo zijn er teveel 'loketten' en daarmee bureaucratie. Een inventarisatie van alle actieve maatschappelijke organisaties binnen de Waard is wenselijk om zicht te krijgen in wie wat doet en wie met wie kan samenwerken.

Religieus. Het religieuze leven in de Waard is ook zeer divers. Het bestaat uit een groot scala aan stromingen en gezindten. Samenwerking binnen deze groepen is complex en zal niet altijd gewenst zijn. De vraag daarbij is of het dit niet juist wel het geval moet zijn gezien de uitdaging die de vergaande secularisatie afdwingt? Wat gestimuleerd zou kunnen worden is uitwisseling van informatie over de verschillende stromingen en gezindten. Dit bevordert het begrip van zowel gelovigen als niet gelovigen.

De verbondenheid binnen religieuze groepen is een interessante. Hier kan veel van geleerd worden door andere (ook niet religieuze) samenwerkingsverbanden. Hoe kan je een gemeenschappelijk doel zo organiseren dat er verbondenheid en saamhorigheid ontstaat? Ik doel hiermee op samenwerking op microniveau. Wijken, straten en voor mijn part flatgebouwen of andere wooneenheden die samen zaken oplossen zonder hulp van overheid of instanties. Ook goede doelen initiatieven, een ware rage op dit moment kunnen niet zonder een sterke verbondenheid en een gezamenlijk doel. Een denktank zou hier een rol kunnen spelen en perspectief geven aan al deze geweldige positieve energie.

Tenslotte zou met betrekking tot de huisvesting en behoud van religieus erfgoed wel kansen kunnen liggen tot samenwerking binnen de verschillende religieuze groeperingen.

Projectgroep ecologie

Steevast worden er door alle politieke partijen (inclusief de groenen) de wens van de kiezer voor een groene leefomgeving genegeerd. Bij alle enquêtes die de burger invult staat de roep om een groene

leefomgeving bovenaan. Waarom dan wordt er door gemeenten keer op keer weer bezuinigd op groenbeheer. Het veelgebruikte argument 'het dorp is toch al groen genoeg' en 'ten opzichte van andere gemeenten zijn we zeer groen' wordt steevast van stal gehaald maar voegt niets toe aan de roep van de burger om een meer of voldoende groene leefomgeving. Al is het hele dorp mosgroen en de burger (lees kiezer) vindt dat er meer groen moet komen dan zal de politiek hieraan gehoor moeten geven.

Het onderhoud aan het groen in veel dorpen laat te wensen over. Dit heeft vaak te maken met 'ouderwets tuinieren' en gebrek aan (ecologische) kennis bij afdelingen groenvoorziening van gemeenten waardoor er veel 'domme' dingen gedaan worden. Met wat meer inzicht zouden deze voorkomen kunnen worden zonder dat hiervoor extra kosten gemaakt hoeven te worden. Lokale natuurverenigingen zouden hierin een belangrijke rol kunnen vervullen. Gemeentewerkers en ambtenaren op alle niveaus moeten dan wel open staan voor overleg en adviezen in plaats van deze 'lokale groenen' lastig te vinden en te bestrijden met gerechtelijke procedures (zie ook pagina 5).

Ook de verslonzing van het landelijke karakter van de Waard is veel mensen een doorn in het oog. De oorzaak hiervan is waarschijnlijk de constante druk op gemeenten om economische activiteiten uiteindelijk voorrang te geven boven ecologisch en landschappelijke waarden. Soms gaat dit met grote stappen (Betuwelijn, aanleg nieuwe industriegebieden/woonwijken) maar vaak ook sluipenderwijs door elke keer iets toe te staan (bedrijfsgebouw, loods of infrastructureel werk). Dit laatste kan zelfs politiek zijn om uiteindelijk tot een volledige vernietiging van de landschappelijke/ecologische waarden te komen onder het motto; 'er is nu zo weinig over, dat laatste beetje kan ook wel weg'.

Voorbeelden zijn het Noordpark in Zwijndrecht waar sluipenderwijs bebouwing aan de oever tezamen met het Noordoeverproject uiteindelijk weinig van het park zal overlaten of het Slobbengros in Papendrecht waar met de jaren veel bomen gekapt zijn en de plannen voor de bouw van het hoofdkantoor van Fokker uiteindelijk zal leiden tot het onvermijdelijke bouwrijp maken van deze 'laatste polder' van Papendrecht. Hiermee zou een plan tot een Papendrechtse 'Gorkum buiten de stadspoort' verloren kunnen gaan. De Matena in Papendrecht is al aan bod gekomen. Een waarachtig gemiste kans.

Er zijn in de Alblasserwaard een scala aan natuurorganisaties actief, ieder met zijn eigen expertise. Het is gebleken dat deze clubs niet in staat zijn om de sluipende vernietiging van de landschappelijke- en natuurlijke waarden van de Waard te stoppen (afzonderlijke successen daargelaten). Het is dus zaak dat de politiek hier zijn verantwoording neemt en paal en perk stelt aan deze achteruitgang. Daar heb je dan wel krachtige politici voor nodig die bestand zijn tegen de alom vertegenwoordigde financieel/economische druk.

Het beter (financieel) ondersteunen van de lokale natuurclubs is gewenst vanwege de uiterst belangrijke sturende, controlerende en adviserende rol die deze partijen kunnen spelen. Natuurbeheer is geen hobby. Het vergt zeer veel expertise en inzichten om ecologisch verantwoord om te gaan met de gecultiveerde natuurgebieden, dorpsnatuur en het weidebeheer in de polders van de waard. Hierbij doel ik ook op de symbiose tussen natuur- en agrarische activiteiten waar de waard groot mee is geworden en nog is.

Projectgroep Midden en kleinbedrijf (mkb)

Hoewel ik graag zou zien dat ook grotere bedrijven een actievere rol spelen in hun brongebieden laat ik het 'groot bedrijf' er voor het gemak maar even buiten, internationaal als ze zijn georiënteerd).

Waar liggen de kansen voor het Alblasserwaardse midden- en kleinbedrijf? Dat zal in de eerste plaats voornamelijk liggen in het samenwerken. De nieuwste trends (zie trendpublicaties van de Rabobank) geven aan dat naast de burger ook het bedrijfsleven gaat beseffen dat je niet alles zelf in huis hoeft te hebben. Samen gebruikmaken van (productie)middelen en huisvesting, samen promotie maken voor bepaalde producten, samen opslag regelen en zelfs het delen van personeel zijn de nieuwe trends en uitdagingen in het bedrijfsleven. Waarom immers alles zelf willen doen als het samen efficiënter, effectiever en duurzamer kan. Via de bestaande ondernemersverenigingen kan er een inventarisatie plaatsvinden en in projectverband kunnen de verschillende branches de mogelijkheden tot samenwerking onderzoeken. Met name coöperatieve samenwerkingsvormen kunnen een 'rijker (bedrijfs)leven' opleveren.

Grootwinkelbedrijf versus lokale (familie)bedrijven. De politiek is inmiddels wakker geworden. Gefocust als ze de laatste jaren was op grote winkelcentra en het binnenhalen van de grote winkelketens onderkent men inmiddels langzaam dat dit type winkelcentra niet de 'heilige graal' is als voorspeld. De huidige economische crisis heeft ieder met de neus op de feiten gedrukt. De vraag is nu wat doen we, na de mega investeringen in winkelcentra, (ondergrondse, betaalde) parkeergelegenheden en aanverwante infrastructurele uitgaven, met onze lokale, kleinschalige detailhandel. Voor het grootwinkelbedrijf zijn alle faciliteiten keurig gerealiseerd. Maar willen we straks alleen nog kunnen winkelen in supermarkten, warenhuizen en ketenwinkels? Verschillende dorpen denken na over weer zo'n moloch als winkelcentrum. Maar ze blijken een uitstraling en huurprijzen te hebben waar niemand op zit te wachten. Men kan beter regionaal kijken binnen de 'verenigde dorpen van de Alblasserwaard' en het servicegebied per inwonersaantallen bepalen zodat de winkeliers op deze (grote maar ook zeker kleine) winkelcentra een fatsoenlijke boterham kunnen verdienen.

De calimero's (kleine middenstander) in het dorp heeft het moeilijk. Het decennialange reclamebombardement (uitgedacht door een batterij aan slimme 'Harvardmarketeers') op de consument om meer te geloven in een logo, merknaam of brand van vaak buitenlandse en wereldwijd werkende megabedrijven, ten opzichte van het product van een lokale ondernemer werpt zijn vruchten af. Dit blijft een vreemd fenomeen want wie weet wat schuil gaat aan de achterkant van het prachtig gepresenteerde en opgepoetste logo?

De lokale ondernemer levert vaak een betere kwaliteit tegen een weliswaar iets hogere prijs maar men weet wie hij is en waar hij voor staat, kan hem aanspreken op de productkwaliteit en gebruik maken van zijn productkennis.

Hoewel er een langzaam maar gestaag bewustzijn op gang komt bij een bepaalde groep consumenten over het belang van het in stand houden van lokale ondernemers en die bereid zijn deze vaak lokaal geproduceerde producten te kopen blijft het sabbelen.

Mede debet hieraan zijn de hoge huurprijzen van de ruimten in de winkelcentra. Kleine ondernemers zoeken hun heil vaak buiten deze winkelcentra of aan de rand ervan. Aflossingen van schulden en hoge huurprijzen maken het moeilijk voor de innovatieve kleine ondernemer zijn activiteit te starten. De lokale ondernemer die beschikt over (deels) afbetaalde eigen bedrijfsruimten of winkels zijn beter

bestand tegen lagere omzetten en kunnen wel een fatsoenlijke boterham over houden aan hun activiteiten. Hier wringt ook de schoen met de startende ondernemer.

Hoe te handelen is een uitdaging. Het grootwinkelbedrijf voegt, in tegenstelling tot wat iedereen denkt, weinig maatschappelijks/cultureels toe aan een dorp. De lokale ondernemer daarentegen sponsort de lokale sportverenigingen, zorgt voor het bestaan van de lokale media (reclame) en organiseert de voor de dorpen belangrijke bindende evenementen en feesten. Het grootwinkelbedrijf doet hier zelden aan mee maar profiteert er wel van. Wat voegen deze keten dan nog aan het dorp toe behalve wat aantrekkingskracht naar de winkelcentra?

Zonder onrecht te doen aan concurrerende voordelen ten opzichte van het grootwinkelbedrijf moet het mogelijk zijn stimuleringsmaatregelen te organiseren om de lokale ondernemer te ontzien, te beschermen of te koesteren. Het opdelen van de grote ruimten binnen de winkelcentra zou de huur druk kunnen verminderen en de diversiteit van het winkelaanbod kunnen verbeteren. Het schrikbeeld van een dorp zonder lokale slager, bakker, groenteboer of visboer wil tenslotte niemand onder ogen zien.

Het bruisende dorp. Een 'mijlpalen Alblasserwaard' zoals in Dordrecht momenteel ontwikkeld wordt zal een scala aan voor de waard belangrijke (historische) gebeurtenissen opleveren waar evenementen rond georganiseerd kunnen worden. Activiteiten ontplooid door een aantal Papendrechtse ondernemers via het 'Huiskamer Papendrecht concept' verdient meer credit en financiële ondersteuning. Grootschalige evenementen geeft niet alleen de lokale detailhandel een enorme impuls, maar geeft het hele dorp positieve energie. Koningsdagfeesten, braderieën, herdenkingsevenementen, (pop)concerten ed. kan hierin verandering brengen.

Ondernemersverenigingen. Om bovenstaande te realiseren kan er een rol zijn weggelegd voor de ondernemersverenigingen in de Alblasserwaard. Deze moeten dan wel omgevormd worden tot actievere clubs (ik heb nu vaak het idee dat vooral de activiteiten- en feest commissie het meest actief is). Zij kunnen in projectgroepen de verschillende disciplines gaan uitwerken. De ondernemersverenigingen zouden kunnen worden aangestuurd door een nieuw op te richten super-ondernemersvereniging Alblasserwaard.

Conclusie. Niet alles meer zelf willen doen maar samenwerken op velerlei vlakken is de nieuwe trend. Het wordt de hoogste tijd na te denken over de positie van de lokale (ambachtelijke) detaillist. Zij verdienen ondersteuning. Het stimuleren van (dorps)activiteiten heeft een belangrijke bindende factor en geeft naast veel energie ook een extra ondersteuning aan de lokale ondernemer die deze activiteiten tenslotte vaak zelf organiseert. De ondernemersverenigingen huidige stijl zijn niet meer van deze tijd. Ze zouden omgevormd kunnen worden tot actievere clubs aangestuurd door een nieuw op te richten super ondernemersvereniging Alblasserwaard.

Projectgroep Politiek

Dit is een lastige. Politiek heeft altijd meerdere agenda's en partijen verschillen enorm in opvattingen. Om bovenstaande te realiseren is in eerste instantie een managementachtige structuur nodig die snel de inzichten kan inventariseren en uitwerken binnen de verschillende projectgroepen. Na deze 'quickscan' kan de politiek zijn keuzes maken. Het samenvoegen van de Alblasserwaard als politieke bestuurseenheid zal grote veranderingen teweeg brengen. Het hoeft echter niet allemaal

ineens. Verschillende politieke stromingen zullen afhankelijk van de eigen agenda de belangen afwegen. Voorop behoort echter altijd de belangen van de burger te staan, gekozen als de politicus is. Het zal de burger uiteindelijk worst zijn wie er aan het bewind van gemeenten staan. De burger wil snel en goed geholpen worden en gehoord worden als zij/hij een vraag heeft.

De vliegende ambtenaar. De landelijke politiek verliest (en vergist) zich vaak in het grote denken. Dit is het oude, natie gerelateerde machtsdenken. In de nabije toekomst zal op plaatselijk niveau de huidige politieke structuren verdwijnen en plaats maken voor flexibelere en directere uitvoering van het politieke apparaat en haar uitvoerende diensten.

Veel taken uitbesteden aan Dordrecht maakt dat een deel van de Alblasserwaardse burger niet meer in zijn eigen gebied gemeentelijke zaken kan regelen. De afstand naar de burger wordt hierdoor alleen maar groter. Ook de 'heilige graal' alles via de website van de gemeente maakt niet dat de burger dichterbij de gemeente of zijn uitvoerende ambtelijke apparaat staat. Een 'flying ambtenaar' zou uitkomst kunnen bieden.

Met de huidige stand van zaken op automatiseringsgebied en internet zou een vliegende ambtenaar toch lokaal en rechtstreeks met de burger veel zaken af moeten kunnen handelen. Een ambtenaar die keer op keer een door de burger ingediende bouwtekening afwijst zonder commentaar en met het verzoek ze nog maar eens in te dienen is niet meer van deze tijd. Daarnaast zal de ambtenaar gedwongen worden om 'andersom' te gaan denken. Daar bedoel ik mee dat hij niet de burger moet zeggen wat niet kan, zijn voorstellen/aanvragen afwijzen en opnieuw te laten indienen maar door middel van direct overleg met de burger de aanvraag te begeleiden en deze voor beide partijen bevredigend te laten verlopen.

Met andere woorden; de ambtenaar wordt intermediair tussen burger en plaatselijke wetgeving. Zij/hij is voor alles probleemoplossend en dienstbaar aan de burger.

Dit zal een positieve uitwerking hebben tegen het tanende respect voor politiek en ambtenaar.

De ambtenaar zal dan wel uit zijn kantoor moeten komen en naar de burger toe moeten gaan. Dat is niet alleen goed voor die ambtenaar (wat frisse lucht en wat beweging) maar ook voor zijn lokale kennis van het gebied en zijn inwoners. Er is regelmatig kritiek te horen binnen verschillende gemeenten dat de betreffende ambtenaar niet in de woonplaats woont of waar zij/hij werkzaam is. Tijdens vergaderingen, of erger, bij beslismomenten weet de ambtenaar dan niet precies waar iets ligt, hoe het heet of wat de situatie ter plaatse is.

Een vliegende ambtenaar die wekelijks of maandelijks op bepaalde strategische plekken in de Alblasserwaard direct met de burger zaken kan afhandelen maakt dat de burger het idee krijgt dat de ambtenaar er voor hen is. Aan een loket en dan ook nog op grote afstand maakt dat de burger denkt dat zij/hij er voor de ambtenaar is. De vliegende ambtenaar kan ook zelf een situatie ter plaatse in oogschouw gaan nemen. Je zou het bijna een 'schouw' of 'oculair inspectie' kunnen noemen. Een uit de middeleeuwen stammende periodieke controle ter plaatse vanuit de Waterschappen of vanuit het dorp zelf via de schout en schepenen (een soort rijdende rechter). In de huidige tijd zo gek idee nog niet.

Conclusie

Het uitwerken van een plan wat leidt tot de 'verenigde dorpen van de Alblasserwaard' zal voornamelijk afhankelijk zijn van hoe de inwoners van deze dorpen hier tegenover staan. De politiek

kan niets anders dan volgen. De zich op dit moment in volle omvang manifesterende digitale revolutie zal de huidige ambtenaar dwingen anders te gaan werken; van probleem signalerend naar probleemoplossend. De flexibele ‘vliegende ambtenaar’ zou een belangrijke rol kunnen vervullen binnen de aangesloten dorpen.

Tenslotte

Het idee van de Alblasserwaard als bestuurseenheid voelt intuïtief en natuurlijk aan. Het lijkt op het eerste gezicht een logische stap om iets wat al eeuwen gewerkt heeft te gebruiken als basis voor dit plan. De werkelijkheid is als altijd weerbarstiger maar de politieke realiteit is wel dat uiteindelijk de Alblasserwaard zal beslissen wat zij of hij wil. Een nieuwe politieke partij die dit plan omarmt is een optie, het opnemen in bestaande (lokale) partijen wellicht nog beter.

De boot missen. De besluitvorming binnen de Drechtraad gaat gestaag voort. Het lijkt of alle betrokken politici in een soort van lome gelatenheid de gestaag voortsluitende processen laten plaatsvinden. Een proces waar eigenlijk niemand enthousiast van wordt. Een waarschuwing aan de politici van de dorpen op het westelijke deel van de Alblasserwaardse Zuidas is hier dan ook op zijn plaats. Als men dit proces van door de burger ongewenste samenwerking tussen de Drechtsteden niet weet te stoppen komt er een moment dat er naast de al ingevoerde ambtelijke samenwerkingsverbanden ook vergaande financieel/economische en maatschappelijke verbanden worden aangegaan die de burger rechtstreeks gaat raken.

Ik voorspel u dat het vanaf dat moment mis gaat en de burger de bal keihard in het gezicht van de lokale politici zal terugkaatsen met de vraag hoe de politiek zo in slaap gesust is dat ze zich de eigen dorpsbelangen heeft laten afpakken of doen verkwanselen.

De gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014 dwingt lokale politieke partijen op het Drechtsteden dossier voor de burger duidelijke keuzes te maken. De partijen die dit niet doen zullen afgerekend worden op een gebrek aan inzicht en beleid die het beste is voor de burger en het dorp dat zij vertegenwoordigen. Ik roep de partijen dan ook op de boot niet te missen en duidelijk te maken waar ze, voor wat betreft de samenwerking binnen Drechtsteden, voor staan.

De verenigde dorpen van de West-Alblasserwaard

Welke dorpen en welk deel van de Alblasserwaard kunnen intensief gaan samenwerken? Ik denk dat de dorpen Nieuw-Lekkerland, Alblasserdam/Kinderdijk, Papendrecht, Wijngaarden, Sliedrecht en Hardinxveld-Giessendam vanuit historische perspectief zouden moeten kunnen samenwerken. De dorpen in de centrale as Oud-Alblas, Molenaarsgraaf, Bleskensgraaf en Brandwijk en Ottoland (deze ‘binnenwaardse’ dorpen hadden vroeger zelfs onderhoudsplichten aan dijkstukken van de dorpen die langs de rivier lagen) zouden ook binnen het samenwerkingsverband kunnen vallen. De dorpen aan de Noordas, Streefkerk, Groot-Ammers en Nieuwpoort hebben minder binden met de dorpen op de centrale- en zuidas van de Alblasserwaard. Historisch is dit ook te verklaren doordat zij vanaf de ontginningen behoorden tot een andere kapittel van de domkerk van Utrecht.

Via beheer units (lees gemeentehuizen nieuwe stijl) en “vliegende ambtenaren’ zouden de verenigde dorpen in het langgerekte gebied op een moderne manier bestuurd kunnen worden.

Gemeenteraadsverkiezingen maart 2014. Lokale politieke partijen kunnen voor wat mij betreft in

aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 en zonder angst voor Dordtse inmenging de weefgetouwen weer van zolder halen en garen spinnen bij het bovenstaande. Het zou zomaar kunnen dat een ruime meerderheid van de Alblasserwaardse inwoners hier wel gat in ziet. De uitkomsten van de discussie over de eigen identiteit die in verschillende dorpen wordt gevoerd lijkt dit te bevestigen. Hier gaat het in de basis tenslotte om; wat wil de kiezer.

En Dordrecht, wat doen we met het stadse Dordrecht? Vanuit de verenigde Alblasserwaardse dorpen ontstaat er tegenover Dordrecht een veel gezondere situatie als serieuze gesprekspartner en vertegenwoordiger van haar inwoners dan er nu uitgaat van een door Dordrecht gedomineerde Drechtstraad. Samenwerken hoeft daarmee niet van de baan te zijn. Bestaande samenwerkingsverbanden kunnen in stand blijven en in deze tijd van effectiviteit en efficiëntie zullen we elkaar best wel vinden.

De West-Alblasserwaard samenvoegen tot één bestuursseenheid onder de paraplu van de ‘verenigde dorpen van de West-Alblasserwaard’ kan een voor Nederland historische stap zijn. Eén vanuit historische grondslagen en met respect voor wat vanuit het verleden is opgebouwd. Een Waard met een rijker ‘Waardleven’. Een Waard met een eigen aard.

Tenslotte

Rest mij als Papendrecht nog één ding; sommige landelijke politici zeggen dat ik me een Europeaan moet voelen, dat zal, maar ik houd het liever klein en dicht bij mezelf. Ik voel me, als Papendrecht geen Sliedrecht of Alblasserdammer, laat staan een Brandwijker of Ottolander, maar heb vanuit historische gronden wel meer op met hen dan met een Dordtenaar. Ik ben en voel me, naast Papendrecht dan ook meer een Alblasserwaardder.

Henk van de Graaf

Papendrecht 29-07-2013

Ps. Dit stuk komt voort uit mijn activiteiten als lokaal historisch onderzoeker. Dit document is op persoonlijke titel geschreven. Met bronvermelding mag dit essay of delen hiervan zonder toestemming gebruikt worden. Reacties kunnen gestuurd worden naar g.graaf54@upcmail.nl

Bronnen en literatuurlijst

Boeken

- Bregman, Rutger, De geschiedenis van de vooruitgang. Uitgeverij De bezige bij. 2013, ISBN 978 90 234 7754 9.
- Graaf, van de G.H. dubbelessay 1- De identiteit van Papendrecht, *een zoektocht naar de identiteit*

van het dorp, 2- De ziel van Papendrecht, *de ziel, de achilleshiel en het hart of het onsterfelijke deel van het dorp*. 2013, niet uitgegeven, aan te vragen via g.graaf54@upcmail.nl

- Haan, Arnold de, Grote gemeente gaat burger veel geld kosten, Klaroen, 31 augustus 2011.

[Zie hier het artikel in PDF.](#)

- Haar Jaap ter, Ridders en jonkvrouwen, sagen en legenden uit de wereldliteratuur. Uitgeverij Omniboek, ISBN 978 90 5977 530 5.

- Henderikx Peter A. Land, water en bewoning, Waterstaats- en nederzettingsgeschiedenis in de Zeeuwse en Hollandse delta in de Middeleeuwen. Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2001. ISBN 90 6550 656X,

- Herwaarden, Jan van e.a. Geschiedenis van Dordrecht (drie delen) Hilversum, Verloren 1996, ISBN 90 6550 603 9 (set 3 delen).

- Kleinpaste Thijs, Nederland als vervlogen droom. Uitgeverij Bert Bakker. 2013, ISBN 9789035139459.

- Linden H. van der De Cope, Bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte'. Opnieuw uitgegeven in 1980 bij Uitgeverij Canaletto. ISBN 90 6469 6012

- Pleij Herman, Erasmus en het poldermodel, , 2005, Uitgeverij Bert Bakker, ISBN 90 351 2737 4.

- Prak Maarten en Zanden Jan Luiten van, Nederland en het poldermodel, Uitgeverij Bert Bakker. 2013, ISBN 978 90 351 27807.

- Verhoog Jan H. Onvoltooide roem, De eerste negen Heeren van Brederode 1203-1473. Uitgeverij De Coogh, Bergen NH. ISBN 90 75440 030.

- Visser H.A. Drs. Papendrecht, Dorp aan de rivier, (oorspr. uitg. Den Haag, Voorhoeve 1964), uitgave november 1992, Uitgever J.H. Kok B.V. ISBN 90-72544-06-4.

Websites

De meest complete website over de geschiedenis van Papendrecht: Blokland-Visser van H.W.G.

website: <http://d-compu.dyndns.org/Blokland/>

Uiteraard en onmisbaar: www.wikipedia.nl en www.google.nl